سال ششم، شماره دوم، پیاپی ۱۲
پاییز و زمستان ۱۴۰۵، صص ۵۵۸-۵۴۷
نوع مقاله: معرفی و نقد کتاب

مطالعات بین‌رشته‌ای ادبیات، هنر و علوم انسانی

DOI: 10.22077/islah.2025.10229.1760

دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۱۱ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۸/۲۲

درآمدی نقدی بر کتاب *ادبیات تطبیقی در نوسان* اثر رؤیا لطافتی و بیتا معظمی فراهانی، چاپ اول. تهران: ناشر، ۱۳۹۸، ۱۲۰ص، شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۰۲-۰۶۹۰-۱، ۱۲۶۰۰۰ ریال.

تورج زینی‌وند[۱]

چکیده

کتاب *ادبیات تطبیقی در نوسان*، تألیف رؤیا لطافتی و بیتا معظمی فراهانی (۱۳۹۸)، یکی از آثار تحلیلی و تئوری به زبان فارسی در تبیین و معرفی زوایای نوین ادبیات تطبیقی به شمار می‌آید. این اثر آموزشی در ۵ فصل نگاشته و به‌عنوان یکی از منابع اصلی و تخصصی دانشجویان رشتهٔ زبان و ادبیات فرانسه (درس ادبیات تطبیقی) در دو مقطع کارشناسی ارشد و دکترا تدوین شده است.

یافته‌های این پژوهشِ انتقادی در تبیین محاسن و کاستی‌های این اثر چنین است: این اثر آموزشی و موجز، به معرّفی و تحلیل روزآمد مباحث و زمینه‌هایی در ادبیات تطبیقی پرداخته است که کمتر از سوی دیگر پژوهشگران ایرانی، مورد اهتمام بوده است؛ از سوی دیگر، بهره‌گیری از پژوهش‌های نوین، طرح مسائل جدید در قلمرو ادبیات تطبیقی، مشاورهٔ علمی با انرو الویه بونرو (استاد ادبیات تطبیقی دانشگاه سوربن)، استفاده از برخی نمونه‌ها و شواهد فرهنگی ـ ادبی ایران در تبیین مباحث، ذکر پانوشت‌های ضروری و... ، از دیگر محاسن آن به شمار می‌آید؛ اما فقدان پرسش و راهنمای تدریس، عدم تبیین اهداف آموزشی مورد انتظار از فراگیران، عدم اهتمام به نشانه‌های نگارشی و برخی ساختارهای زبان فارسی، پوشیدگی و ابهام در بیان برخی مسائل و نیز کاربرد واژگان و تعبیرهای انگلیسی که برابر آن‌ها در زبان فارسی وجود دارد و... ، از جمله کاستی‌های آن محسوب می‌شود.

واژه‌های کلیدی: نقد کتاب، *ادبیات تطبیقی در نوسان*، رؤیا لطافتی و بیتا معظمی فراهانی

۱. استاد زبان و ادبیات عربی، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران t.zinivand56@razi.ac.ir

ارجاع به این مقاله:
تورج زینی‌وند. "درآمدی نقدی بر کتاب ادبیات تطبیقی در نوسان اثر رؤیا لطافتی و بیتا معظمی فراهانی، چاپ اول. تهران: ناشر، ۱۳۹۸، ۱۲۰ص، شابک: ۱-۰۶۹۰-۰۲-۶۰۰-۹۷۸، ۱۲۶۰۰۰ ریال". مطالعات بین رشته ای ادبیات، هنر و علوم انسانی، ۶، ۱۲، ۱۴۰۵، ۵۵۸-۵۴۷. doi: 1010.22077/islah.2025.10229.1760

Copyright: © 2025 by the authors. Licensee Journal of *Interdisciplinary Studies of Literature, Arts & Humanities*. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

مقدمه

امروزه، تألیف یک کتاب معتبر آموزشی در حوزهٔ ادبیات تطبیقی ـ و نقد آن ـ که پاسخگوی نیازهای علمی کشور و مطابق با سرفصل‌های وزارت عتف و ماهیّت آموزشی آثار سازمان سمت باشد، کاری بس دشوار است؛ زیرا پیچیدگی‌ها و شتاب تحولات نظری این دانش به‌گونه‌ای است که به‌تعبیر انوشیروانی، امروز از این عنوان (ادبیات تطبیقی)، دیگر نه ادبیات مانده است و نه تطبیق (به نقل از: زینی‌وند ۱۳۹۳: ۱۴۲)؛ اما بدون تردید، حیات ادبیات ـ و دیگر دانش‌ها ـ در گرو نقد است. نقد «منصفانه» و «مشفقانه» باعث می‌شود که نقاط قوّت و ضعف یک اثر به‌خوبی معلوم شود و مؤلف نیز با پذیرش و فروتنی، بیشتر آن‌ها را در چاپ‌های بعدی اثر، اصلاح کند؛ همچنان‌که نقدهایی که از سر «کینه» و «بی‌انصافی» صورت می‌گیرد، موجب رکود علمی و دشمنی میان اهل خرد و اندیشه می‌شود و روزنه‌های «آفرینش» و «اصلاح» را نیز می‌بندد؛ از سوی دیگر، نقد علمی و روشمند، سبب شکوفایی، بالندگی، پویایی و جریان‌سازی علمی در محیط فکری و فرهنگی جامعه می‌شود و نتایج مطلوبی را به‌دنبال دارد. ناقد و مؤلّفی که از «روشمندی» و پذیرشِ نقد گریز و واهمه دارد، به آیندهٔ علمی و فرهنگی جامعه نمی‌اندیشد و هرگز نمی‌تواند «فرهنگ‌ساز» و «تمدن‌آفرین» باشد.

در این پژوهش توصیفی ـ تحلیلی برآنیم تا کتاب *ادبیات تطبیقی در نوسان*، تألیف رؤیا لطافتی و بیتا معظمی فراهانی را در دو بُعد شکلی و محتوایی ارزیابی کنیم.

معرفی اثر

کتاب *ادبیات تطبیقی در نوسان*، اثر رؤیا لطافتی و بیتا معظمی فراهانی ازجملهٔ آثاری است که در حوزهٔ ادبیات تطبیقی و به‌منظور رفع نیازهای آموزشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی زبان و ادبیات فرانسه نگاشته شده است. چاپ نخست این اثر در ۱۳۹۸ از سوی انتشارات سمت، در ۵ فصل و ۱۱۳ صفحه عرضه شده است. مؤلّفان در پیشگفتار به تبیین عنوان، اهداف و فصل‌های کتاب پرداخته‌اند. درمورد عنوان بر این نظرند که واژهٔ «نوسان» بیانگر تحوّلات نظری و بالندگی این رشته است. دربارهٔ عنوان کتاب در گفتار بعدی بیشتر سخن می‌گوییم. پاسخ به پرسش‌ها و ابهامات مخاطبان و دانشجویان نیز یکی از اهداف اساسی این اثر است که نویسندگان در مقدمه (۲) بدان اشاره کرده‌اند. این کتاب همان‌طورکه پیشتر اشاره شد، در ۵ فصل تدوین شده است:

فصل اول: دربارهٔ پیدایش و توسعهٔ ادبیات تطبیقی است.

فصل دوم: با عنوان «ادبیات تطبیقی مطالعه‌ای روشمند»، در سه زیرمجموعه

آمده است: ۱. روش، قالبی هدفمند؛ ۲. روش‌ها در گذر زمان و ۳. روش‌ها در خط قرمز.

فصل سوم: با عنوان «مرز، مقصدی در ادبیات تطبیقی»، در دو زیرمجموعه بیان شده است: ۱. مرز، نوشتار؛ مرز، ادبیات و ۲. نوشتار تطبیق‌گر، پیدایی مرز.

فصل چهارم: با عنوان «در جست‌وجوی مرزهای زمان»، به بررسی نمود مرز در آثار مارسل پروست و کارلوس فوئنتس می‌پردازد.

فصل پنجم: به بررسی کاربردی مطالعات روشمند در اقتباس، ترجمه، پدیدار دیگری در شعر، استقرار مرزهای پوئتیک، مقابلهٔ تماتیک و مرزهای تماتیک می‌پردازد. مطالب پایانی کتاب نیز شامل نتیجه و کتابنامه‌ای از منابع است.

نقد و ارزیابی شکلی اثر

در بررسی ابعاد شکلی و ظاهری این اثر، چند نکته قابل تأمّل است:

ـ مشخصات شناسنامه‌ای نویسندگان و ناشر، سخن ناشر، فهرست مطالب، پیشگفتار نویسندگان (۴ـ۱) کاملاً گویا و با اطلاعات لازم آمده است.

ـ آنچه در فصل‌بندی ساختار کتاب (۵ فصل و ۱۱۳ صفحه) دیده می‌شود، بیشتر شامل عنوان‌ها و مباحثی است که کمتر ازسوی دیگر پژوهش‌گران ایرانی بدان پرداخته شده است؛ هرچند ابهام، کلی‌گویی و ایجاز نسبتاً شدید (ایجاز مخل)، یکی از کاستی‌های این اثر است که در بخش محتوایی بیشتر بدان می‌پردازیم.

ـ کیفیت فنی اثر ازنظر نوع، اندازهٔ قلم و صفحه‌آرایی مناسب است؛ اما کیفیت فنی طرح جلد، بسیار نامناسب است و تصویر و رنگ آن نیز ارتباط چندانی با عنوان و محتوای اثر ندارد. طرح جلد می‌توانست توسط یک طراح حرفه‌ای و خوش‌فکر و با مشورت نویسندگان، مناسب عنوان و موضوع طراحی شود.

افزون بر این، این اثر از نظر ویرایش ادبی (علائم سجاوندی، رعایت قواعد نگارشی و ویرایشی) گامی را در اهتمام و گامی دیگر را در رهاکردن، طی کرده است؛ درحقیقت این اثر از این حیث نیازمند بازبینی و ویرایش دوباره است. در ادامه به ذکر نمونه‌هایی از چنین کاستی‌های در اثر مزبور پرداخته می‌شود؛ اهمیت کاربرد علائم سجاوندی از آن جهت است که موجب رسایی و زیبایی و آسانی خوانش می‌شوند.

ـ رازهای ادبیات بسیارند، چراکه جهانی را دربرابر ما می‌نهند که هم موازی جهان واقعیت‌هاست و هم برگزیدهٔ آن (۲۶).

تصحیح پیشنهادی: بسیارند؛ («چراکه» بیانگر تعلیل است؛ بنابراین باید پیش از آن «؛» قرار گیرد).

ـ و حال برای یادآوری نقل برونل را دوباره می‌آوریم (۳۲).

تصحیح پیشنهادی: و حال برای یادآوری، نقل برونل را دوباره می‌آوریم:

ـ زمان مرزی را آثار برقرار می‌کند که از جلوه و کارکرد بسیاری در ادبیات تطبیقی برخوردار است. مرز زمانی در کنار مرز فرهنگی آمده در تعاریف کلاسیک ادبیات تطبیقی، می‌تواند مجوز این نوع مطالعات باشد (۴۴).

تصحیح پیشنهادی: زمان، مرزی را [در] آثار برقرار می‌کند؛ اینکه در تعاریف کلاسیک ادبیات تطبیقی، مرز زمانی در کنار مرز فرهنگی قرار می‌گیرد، می‌تواند مجوزی [برای این‌گونه از] مطالعات باشد.

ـ بنابراین پروست در مقام نویسنده سر آن دارد تا مرزی حقیقی برپا کند (۴۶).

تصحیح پیشنهادی: بنابراین، پروست در مقام نویسنده، سر آن دارد تا مرزی حقیقی برپا کند.

ـ شاعر در این شعر تصویری هذیانی در ساختاری با روایت منقطع ارائه می‌دهد که سرشار از نومیدی است و به هیچ جایی دسترسی نیست. (ص۸۱)

تصحیح پیشنهادی: شاعر در این شعر، تصویری هذیانی... و به هیچ‌جا دسترسی ندارد.

ـ و مارگریت عدم فهم مرگ را در نزد شاه عملی غیر عقلانی از سوی او می‌داند (۹۸).

تصحیح پیشنهادی: و مارگریت، عدم فهم مرگ او را ازسوی شاه، عملی غیرعقلانی می‌داند.

ـ هرچند که نگاه وان تیگم به ادبیات تطبیقی قدمی و منطبق بر مقولهٔ تأثیرات است، اما بر معنای ادبیات همگانی از منظرولک صحه می‌گذارد. به‌عبارتی دیگر؛ (۱۹).

تصحیح پیشنهادی: هرچند نگاه وان تیگم به ادبیات تطبیقی، قدیمی و منطبق بر مقولهٔ تأثیرات است؛ اما بر معنای ادبیات همگانی از منظر ولک، صحه می‌گذارد؛ به‌عبارت دیگر... .

ـ ادبیات تطبیقی ترکیبی معیوب و غلط است، اما در عین حال لازم و ضروری است تا همانند تاریخ ادبیات و اقتصاد سیاسی به بیان درآید.

تصحیح پیشنهادی: ادبیات تطبیقی، ترکیبی معیوب و غلط است؛ اما در عین حال، لازم و ضروری است تا همانند تاریخ ادبیات و اقتصاد سیاسی به بیان درآید.

ـ ادبیات جهان مواد مورد نیاز برای مطالعه در ادبیات تطبیقی را فراهم می‌آورد، بنابرانی لازم است که مرزهای مستتر در ادبیات جهان را بشناسیم.

تصحیح پیشنهادی: ادبیات جهان، مواد مورد نیاز برای مطالعه در ادبیات تطبیقی

را فراهم می‌آوردکند؛ بنابراین، لازم است که مرزهای پنهان در ادبیات جهان را بشناسیم.

در ادامه لازم به ذکر است که مؤلّفان این اثر، رعایت اصول ارجاع‌دهی درون متن و نیز بخش کتابنامه را به‌خوبی رعایت کرده‌اند؛ استفاده از منبع به فارسی (تألیف و ترجمه) (۳۶) و نیز منابعی به زبان‌های انگلیسی و فرانسوی (۲۶) منبع و تارنمای اینترنتی (۴) از مشخصات منابع مورد استفادهٔ مؤلفان در این اثر هستند؛ هرچند فقدان نمایهٔ اعلام و اصطلاحات تخصصی از کاستی‌های این اثر دانشگاهی است. نمایهٔ اعلام و اصطلاحات تخصصی، مخاطبان را در جست‌وجو و کنکاش مباحث بهتر یاری می‌کند.

ارزیابی محتوای اثر

جامعیت و تناسب محتوا با توجه به اهداف درس: به نظر نگارنده، مؤلفان این اثر تنها به بخش‌های گزیده و نوینی از دانش ادبیات تطبیقی در این اثر پرداخته‌اند و خود نیز هرگز ادعای جامعیت و کمال پردازش موضوع را در مقدمه یا جای دیگری بیان نکرده‌اند؛ بنابراین به‌صراحت می‌توان گفت که این اثر از جامعیت پرداختن به مباحث ادبیات تطبیقی به‌دور است. محتوای اثر نیز به اهداف محدودی از این درس می‌پردازد؛ هرچند به‌قول فرانسوا یوست: «گستردگی قلمرو ممکن است محدودیت‌هایی هم از حیث محتویات کتاب ایجاد کند؛ آن‌هم برای کتابی که قصد دارد رشته‌ای را به‌صورت فشرده و خلاصه معرفی کند» (۱۳۹۸: ۱۴).

مطابقت با آخرین سرفصل‌های مصوب رشته و تناسب مطالب با سطح علمی مخاطبان: نگارنده با بررسی سرفصل‌های درس ادبیات تطبیقی ویژهٔ دانشجویان ارشد و دکترای رشتهٔ زبان فرانسه، دریافت که این اثر تنها به بخش‌هایی از این سرفصل‌ها می‌پردازد؛ یعنی اگرچه به مباحثی همچون تاریخچهٔ ادبیات تطبیقی در غرب، نقدهای وارد بر نظریه‌ها و جریان‌های مشهور ادبیات تطبیقی، روشمندی و روش تحقیق در این دانش اشاراتی گذرا شده است؛ اما شایسته بود که با بهره‌گیری بیشتری از منابع معتبر، این مباحث را به‌تفصیل مطرح می‌کردند.

افزون بر این، مطالب مذکور در این اثر آموزشی با سطح علمی مخاطبان این اثر که غالباً دانشجویان رشتهٔ زبان و ادبیات فرانسه هستند، تناسب و هماهنگی خوبی دارد. نمونه‌های مطرح‌شده نیز گه‌گاهی برگرفته از ادبیات پربار فرانسه است و این مسئله بر تناسب اثر، هماهنگی بیشتری افزوده است.

میزان استفاده از ابزارهای علمی؛ مانند تمرین

یکی از جدّی‌ترین کاستی‌های این اثر آموزشی، فقدان تمرین است؛ تمرین، راهنما و ابزار مناسبی برای ایجاد پویایی و تحریک همت و تلاش فراگیران در مسیرها و هدف‌های گوناگون است؛ چراکه تمرین، ذهن مخاطبان را به سمت‌وسوی کنکاش، جست‌وجو، چالش، تأمّل، ابتکار و آفرینش رهنمون می‌کند. درحقیقت، تکلیف و تمرینی برای طرح و ارائه در منابع آموزشی سودمند است که ضمن ایجاد زمینه و روحیهٔ اندیشه‌ورزی، فراگیران را به‌سوی کسب مهارت تفکر انتقادی و آفرینش‌گری هدایت کند و موجبات پرسش‌گری، مهارت پاسخگویی، افزایش دانش و اعتمادبه‌نفس، تشویق به یادگیری و پژوهش را در میان ایشان فراهم کند.

مسئله‌مندی کتاب و پاسخگویی به نیازهای علمی کشور

این اثر از «انسجام منطقی»، «نظم و انتظام مناسب»، پرهیز از تکرار و زیاده‌گویی، دوری از حاشیه‌پردازی و پراکنده‌کاری برخوردار است و آنچه که به‌روشنی در آن دیده می‌شود، تأثیرگذاری بر مخاطبان است؛ یعنی اگرچه درمجموع یک اثر آموزشی است و آثار آموزشی، غالباً موضوع‌محور هستند؛ اما در بسیاری از ابعاد آن، توجه به اثرگذاری بر مخاطب نیز دیده می‌شود؛ بنابراین چنین اثری را می‌توان جمع میان موضوع‌محوری و مسئله‌گرایی نام نهاد. هرچند در هر دو بعد آن، همچنان نیازمند اصلاح و بازبینی است:

یکی از فرق‌های برنامهٔ آموزشی و پژوهشی در این است که پژوهش انحصاراً، مسئله‌محور است؛ درحالی‌که برنامهٔ ترویجی و آموزشی، در سبک رایج آن، موضوع‌محور و یا منبع‌محور است؛ البته امروزه، اهمیت مسئله‌محوری در برنامه‌های آموزشی نیز مورد توجه متخصصان آموزش قرار گرفته است (فرامرز قراملکی ۱۳۸۸: ۱۲۶).

درخصوص پاسخگویی به نیازهای جامعهٔ علمی کشور نیز لازم به ذکر است که میزان آثار تألیفی و پژوهشی نویسندگان ایرانی در عرصهٔ ادبیات تطبیقی با بهره‌گیری از برخی نمونه‌ها و مثال‌های برگرفته از فرهنگ و ادب ایرانی، بسیار ناچیز است؛ بنابراین آفرینش چنین آثاری، بسیار ضروری و سودمند است.

خلیل پروینی، استاد گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه تربیت مدرس و مؤلف کتاب *الأدب المقارن: دراسات نظریهٔ و تطبیقیهٔ* بر این عقیده است که ما ایرانیان لازم است که از دانش ادبیات تطبیقی، آن رویکردها و مباحثی را برگزینیم که با جغرافیای فرهنگی ما تناسب دارد (نقل قول شفاهی ۱۳۹۹)؛ بنابراین توجه مؤلفان این اثر به برخی مباحث فرهنگی ایرانی (سینما و ادبیات معاصر) یکی از جذاب‌ترین و مهم‌ترین گفتارهای آن به شمار می‌آید. شوربختانه در برخی از پژوهش‌های مرتبط با ادبیات تطبیقی در ایران، مباحثی دیده می‌شود که هیچ‌گونه تناسبی با فضای فرهنگی

و فکری ما ایرانیان ندارد؛ یعنی دانش ادبیات تطبیقی در ایران نیازمند بومی‌سازی است.

ارزیابی نظم منطقی و انسجام درونی اثر

همان‌طورکه در گفتار پیشین اشاره شد، این اثر از هماهنگی میان اجزا و وحدت موضوعی برخوردار است: مؤلفان در فصل اول ـ به‌مانند دیگر پژوهشگران ادبیات تطبیقی ـ به بررسی انتقادی تاریخچهٔ پیدایش و توسعهٔ دانش ادبیات تطبیقی پرداخته‌اند (بررسی گزیدهٔ تحولات تاریخی این دانش)؛ سپس در فصل دوم بر این باورند که پس از شناخت مقدمات ضروری ادبیات تطبیقی، لازم است که بدانیم این دانش، مطالعه‌ای روشمند است؛ پس، از طرح روشمندی در فصل سوم به بیان یکی از اهداف و مقاصد مطالعات ادبیات تطبیقی، یعنی «مرز» در نوشتار و ادبیات پرداخته‌اند. دو فصل چهارم و پنجم نیز تکمیل‌کنندهٔ فصل دوم و سوم هستند؛ این یعنی پیوند ساختاری و موضوعی یک اثر آموزشی.

میزان استحکام تحلیل‌ها و تبیین آرا و نظریات

تحلیل‌ها و تبیین‌هایی که مؤلفان این اثر مطرح می‌کنند، از دقت، امانت‌داری، استواری و نوگرایی برخوردار است؛ اما دو کاستی اساسی نیز دارد: الف. ابهام و کلی‌گویی در طرح مباحث و ب. عدم استفاده از منابع متنوع و متعدد.

الف. ابهام و کلی‌گویی در طرح مباحث

به این تیتر مؤلّفان بنگرید: «پدیدار "دیگری" در شعر» (۸۰)؛ سپس در ادامهٔ همان صفحه چنین آمده است: «حضور "دیگری" در شعرِ شاعر مطمح نظر ماست». بهتر بود که موضوع «دیگری» و مسائل مربوط، به‌روشنی مطرح و تحلیل شود؛ هرچند در ادامه با ذکر مثال‌هایی این ابهام برطرف شده است. دیگر اینکه، ترکیب «شعر شاعر» مبهم است؛ یعنی «کدام شاعر»؟ از باب مثال، اگر مهدی اخوان ثالث، شاعر معاصر ایرانی، مورد نظر است، شایسته است که بعد از کلمهٔ شاعر، نام او ذکر شود.

ب. عدم استفاده از منابع متنوع و متعدد

به نظر می‌رسد، مؤلفان این اثر تمایل و گرایش خاصی به استفاده از دیدگاه‌های پیر برونل و همکارانش (در کتاب *ادبیات تطبیقی چیست؟*) دارند و در این اثر حدود ۱۴ مرتبه به وی استناد کرده‌اند؛ درحالی‌که آثار و پژوهش‌های فراوان دیگری نیز وجود دارد که مؤلفان می‌توانستند از آن‌ها بهره جویند. کاستی دیگری که مترتب

بر این نقص شده است، آن است که ارجاع متوالی در صفحات نزدیک به هم، ملال‌آوراست؛ از باب مثال در صفحات ۱۰ (یک بار)، ۱۱ (دو بار)، ۱۳ (یک بار)، ۱۶ (یک بار)، ۱۷ (یک بار)، ۲۱ (یک بار)، ۲۴ (یک بار)، ۳۳ (یک بار) و ۳۶ (یک بار) به برونل و همکارانش ارجاع داده شده است. پیشنهاد می‌شود درصورت صلاحدید مؤلفان محترم، در چاپ بعدیِ این اثر، از منابع زیر نیز استفاده شود:

- *درآمدی بر ادبیات تطبیقی* (۱۳۹۸)، فرانسوا یوست، ترجمهٔ انوشیروانی و دیگران
- *چگونه ادبیات جهان را بخوانیم* (۱۳۹۸)، دیوید دمراش، ترجمهٔ مجتبی ابراهیمیان
- *درآمدی بر مطالعات ادبی تطبیقی* (۱۳۹۳)، زیگبرت سالمن پراور، ترجمهٔ انوشیروانی و حسینی
- *ادبیات تطبیقی* (۱۳۸۶)، آیوشورل، ترجمهٔ طهمورث ساجدی
- *ادبیات تطبیقی* (۱۳۷۳)، محمد غنیمی هلال، ترجمهٔ مرتضی آیت‌الله‌زاده شیرازی
- *ادبیات تطبیقی: موضوع و روش تحقیق* (۱۹۶۹)، ا. ون آلدریج
- *چشم‌انداز ادبیات تطبیقی غرب* (۱۳۸۸)، ورنر فردریش و دیوید هنری ملون، ترجمهٔ نسرین پروینی

لازم به ذکر است که نگارندهٔ این مقاله درخصوص کیفیت و میزان اعتبار منابع فرانسوی و انگلیسی این اثر، اظهار چندانی نمی‌تواند مطرح کند؛ چراکه فقدان مهارت در این زبان‌ها راه اظهارنظر را بر اینجانب می‌بندد.

کاربرد اصطلاحات تخصصی و برابرسازی برای واژگان بیگانه

هر دانشی، دارای اصطلاحات ویژه‌ای است و ادبیات تطبیقی از این قاعده، بیرون نیست؛ مؤلفان این اثر، آن واژگان تخصصی و نقدی مربوط به نظریه‌ها و جریان‌های ادبیات تطبیقی را با مهارت به کار برده‌اند؛ اما در کاربرد برخی تعبیرها و واژه‌هایی که امروزه برابر آن‌ها در زبان فارسی وجود دارد و از سوی نویسندگان و پژوهشگران، مورد استفاده قرار می‌گیرد، غفلت ورزیده‌اند:

- تم، تماتیک: (۶۳،۶۴،۸۷،۸۸،۱۰۰،۱۰۱،۱۰۲،۱۰۳). پیشنهاد: بن‌مایه، درون‌مایه، محتوا
- پوئتیک: (۳۳، ۴۹، ۵۶، ۵۷، ۸۴، ۱۰۲، ۱۰۳). پیشنهاد: شاعرانگی
- ابزورد: (۸۷،۹۰،۹۹). پیشنهاد: ناگویا، پوچ‌نما؛ هرچند مؤلفان در پانوشت صفحهٔ ۹۹ توضیح مفیدی نیز مطرح کرده‌اند.
- یونیفرم (۲). پیشنهاد: پوشش همسان، یک‌شکل
- زمان مستدیر (۵۵). پیشنهاد: زمان دورزننده، زمان در چرخش و گردش
- خاصه (۶، ۷۴، ۷۵). پیشنهاد: به‌ویژه
- لابراتور: (۶۲). پیشنهاد: آزمایشگاه

- در افواه جاری است (۷۶). پیشنهاد: مشهور است؛ بر زبان‌ها جاری است.
- بحثی افواهی بوده است (۵۱). پیشنهاد: یک گفت‌وگوی ساده و شفاهی بوده است.
- هرچند ادبیات به‌مانند فعالیت‌های دیگر از تظاهرات ذهنی است (۳۵). پیشنهاد: هرچند که ادبیات به‌مانند دیگر فعالیت‌ها، یک پدیده یا کنش ذهنی است.

درخصوص رعایت بی‌طرفی علمی (عدم سوگیری و جانبداری غیرعلمی) نیز لازم است گفته شود که مؤلفان کوشیده‌اند تا در تبیین و تحلیل مباحث علمی، جانب اعتدال و انصاف را رعایت کنند و اگر به طرح پرسشی پرداخته‌اند، بیشتر برای دست‌یابی به حقیقت بوده است و ماهیت آثار دانشگاهی چنین می‌طلبد.

نتیجه

در بررسی نقد شکلی و ذکر محاسن و ویژگی‌های مثبت کتاب می‌توان به یافته‌های زیر اشاره کرد:

- دقت در بیان مشخصات شناسنامه‌ای نویسندگان و ناشر
- فصل‌بندی درست با عنوان‌های گویا و روان و کوتاه
- رعایت نوع و اندازهٔ قلم و صفحه‌آرایی مناسب
- رعایت اصول ارجاع‌دهی درون متن و ذکر کامل و دقیق مشخصات منابع پایانی
- ذکر پانوشت‌های ضروری

کاستی‌های شکلی و ظاهری کتاب را نیز می‌توان این‌گونه ترسیم کرد:

- کیفیت پایین طرح جلد و رنگ آن
- عدم اهتمام به علائم سجاوندی و رعایت قواعد نگارشی و ویرایشی
- فقدان نمایهٔ اعلام و اصطلاحات تخصصی در پایان اثر
- عدم تبیین اهداف آموزشی مورد انتظار از فراگیران

در باب محاسن و صفات برجستهٔ محتوایی کتاب نیز می‌توان موارد زیر را برشمرد:

- پرهیز از تکرار، حاشیه‌پردازی و پراکنده‌کاری
- برخورداری از انسجام و نظم منطقی مناسب
- تلاش برای طرح موضوعات و مباحث نوین
- تناسب و هماهنگی محتوای اثر با سطح علمی مخاطبان
- گزینش رویکرد انتقادی در طرح مباحث
- ترکیب میان موضوع‌محوری و مسئله‌محوری در تحلیل مباحث

- ذکر نمونه‌ها و شواهدی از فرهنگ و ادبیات ایرانی در تبیین فرضیه‌ها
- توجه به امانت‌داری، نوگرایی و استواری در تبیین مباحث
- دوری از سوگیری یا جانب‌داری علمی و رعایت انصاف و اعتدال در طرح موضوعات

کاستی‌های محتوایی کتاب را می‌توان این‌گونه دسته‌بندی کرد:

- عدم رعایت دقیق سرفصل‌های مصوب وزارت عتف
- فقدان تمرین و تکلیف
- عدم اسفاده از منابع متعدد و متنوع در تحلیل مباحث
- ابهام و کلی‌گویی در تحلیل مباحث
- عدم توجه به برابرسازی مناسب برخی واژگان و اصطلاحات

منابع

زینی‌وند، تورج (۱۳۹۳). «گزارش دومین همایش ملی ادبیات تطبیقی دانشگاه رازی.» *ویژه‌نامهٔ ادبیات تطبیقی فرهنگستان زبان و ادب فارسی*، ۹، صص. ۱۴۴ـ۱۴۱.

لطافتی، رؤیا؛ معظمی فراهانی، بیتا (۱۳۹۸). *ادبیات تطبیقی در نوسان*. تهران: سمت.

فرامرز قراملکی، احد (۱۳۸۸). *روش‌شناسی مطالعات دینی*. چاپ پنجم، مشهد: دانشگاه علوم اسلامی رضوی.

یوست، فرانسوا (۱۳۹۸). *درآمدی بر ادبیات تطبیقی*. ترجمهٔ علیرضا انوشیروانی و دیگران. تهران: سمت.

Vol.6, No.12
Fall & Winter 2026
Book Review

Interdisciplinary Studies of Literature, Arts and Humanities

DOI: 10.22077/islah.2025.10229.1760

Received: 02/11/2025 **Accepted: 13/11/2025**

A critical introduction to the book *Comparative Literature in Fluctuation*. By Roya Lotfati and Bita Moazami Farahani. 1st edition. Tehran: Publisher, 2019 (1398). 120 pp., ISBN: 978-600-02-0690-1, 126,000 Rials.

Touraj Zeynvand[1]

Abstract

The book Comparative Literature in Fluctuation, written by Roya Latafati and Bita Moazami Farahani, (Samt, 2019) is one of the analytical and theoretical works in Persian in explaining and introducing new aspects of comparative literature. This educational work, which is written in five chapters, has been compiled as one of the main and specialized resources for students of French language and literature (Comparative Literature course) at both master's and doctoral levels. The findings of this critical research in explaining the merits and shortcomings of this work are as follows; This concise educational work has introduced and analyzed up-to-date topics and areas in comparative literature that have been less addressed by other Iranian researchers. On the other hand; Utilizing new research, proposing new issues in the field of comparative literature, scientific consultation with Enrô Eloïe Bonrou (Professor of Comparative Literature at the Sorbonne), using some examples and cultural-literary evidence from Iran in explaining topics, mentioning necessary footnotes, etc. are some of its other merits.However, the lack of questions and teaching guides, the lack of explanation of the educational goals expected of learners, the lack of attention to punctuation marks and some structures of the Persian language, the obscurity and ambiguity in the expression of some issues, as well as the use of English words and expressions that have equivalents in the Persian language, etc. are among its shortcomings.

Keywords: Book review, Comparative Literature in in Fluctuation, Roya Latafati, and Bita Moazami Farahani

1. Professor of Arabic Language and Literature, Department of Arabic Language and Literature, Razi University, Kermanshah, Iran t.zinivand56@razi.ac.ir

How to cite this article:
Touraj Zeynvand. "A critical introduction to the book Comparative Literature in Fluctuation. By Roya Lotfati and Bita Moazami Farahani. 1st edition. Tehran: Publisher, 2019 (1398). 120 pp., ISBN: 978-600-02-0690-1, 126,000 Rials.". Interdisciplinary Studies of Literature, Arts and Humanities, 6, 12, 2026, 547-558. doi: 10.22077/islah.2025.10229.1760

Copyright: © 2025 by the authors. Licensee Journal of *Interdisciplinary Studies of Literature, Arts & Humanities*. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).